

A magyar középiskolák ötvenéves statisztikája

1. közlemény.

Az 1883. évi XXX. t.-c. ötvenedik évfordulója alkalmát a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal egy jubiláris statisztikai kiadvánnyal ünnepelte meg.¹ A munka előszava Kovács Alajos dr. h. államtitkár, a statisztikai hivatal elnöke tollából közli, hogy a szöveg Asztalos József dr. miniszteri osztálytanácsos, a részletes kimutatások tervezése és összeállítása Jánki Gyula dr. miniszteri fogalmazó munkája. Még előre bocsátom azt, hogy a könyv szövege francia kivonatban is olvasható (40—48. lap), a statisztikai táblák fejei pedig magyar-francia szövegűek.

Az óriási munka méltatása és ismertetése helyett a középiskola tanító és selejtező munkája szempontjából végzett tanulmányozásról akarok itt beszámolni. Mindenekelőtt rá kell mutatnom arra, hogy e tanulmány szempontja bizonyos fokig egyoldalú: az iskolai tanító-nevelő és selejtező munka képét keresi a számadatokban, azzal a szándékkal, hogy kísérletet tegyen a statisztikai adatgyűjtés és az iskolai munka szempontjainak összeegyeztetésére, mert ezek a szempontok nemcsak hogy jól összeférnének, hanem egymást támogatják is.

A munka mindenre kiterjedő, körültekintő alaposágát dicséri az, hogy adatai olyan kérdésekre is adnak feleletet, amelyeket ő maga nem vet fel, de áttekinthető csoportosításaival lehetővé teszi, hogy ez adatok segítségével az iskolán belül felmerülő kérdésekre is találhassunk választ, nem csak az iskolán kívül politikai, szociális, pénzügyi, igazgatási szempontból felvetettekre.

Nem is szándékozom a bevezető tanulmánynak és a tábláknak fenti értelmű vonatkozásait ismertetni, hanem mint aki a középiskolában élttem át szolgálati időmet mint tanár, igazgató, szakfelügyelő és főigazgató, ebben a látszólag négyféle, de lényegileg egységes munkakörben szerzett tapasztalatok alapján foglalkozom velük.

Elsősorban az iskola munkáját kezdtem tanulmányozni. A táblák adatai csak az utolsó hat iskolai évről szólnak, holott nyolcosztályú iskolának 8 éves adatgyűjteménye is csak egy osztályról ad teljes képet, a 8 év első évében kezdő és utolsó évében végző osztályról, a kezdő év II.-VIII. osztályainak eleje, a végző év I.-VII. osztályainak vége hiányzik. Ezt észrevette az adatokat feldolgozó Asztalos is és a szöveg 29. lapján öt iskolai évre terjedő adatokból állítja össze öt egymásután következő iskolai évben kezdő 8 éves folyam adatait, amely adatokat sajnálattal nélkülözünk a részletes adatok közt. Ezekből az adatokból ő maga állapítja meg, hogy a tanulók (az iskola munkáját a nyilvános tanulók adatai mutatják) számának csökkenése osztályonként — mindig az elhagyott osztály %-ában — a következő: II. 10,6, III. 4,3, IV. 5,3, V. 20,3, VI. 7,9, VII. 5,8, VIII. 4,2, az I. osztályból a VIII.-ba pedig a tanulóknak

¹ A magyar középiskolák statisztikája 1932/33. tanévig. Szerkesztette és kiadja a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal. Szövegét írta Asztalos József dr. miniszteri osztálytanácsos. Budapest 1934. Nagy 8-rét. 122. lap. Ára 2 pengő.

csak 53,7 %-a jutott el. Minthogy azonban nyilvánvaló, hogy a II. osztálytól kezdve már más iskolákból átlépő tanulók is jutnak az osztályba, az 53,7 % nyilván észrevehetően több, mint amennyi az I. osztályból ugyanott feljutó tanulóké.

Itt pedig mindjárt azt a kifogást kell emelnem a statisztika ellen, hogy évvégi statisztikát ad s így a tanulók számának csökkenésében illetőleg fel- vagy fel-nem-lépésében két fontos körülményt teljesen figyelmen kívül hagy. Az iskola a tanulókkal t. i. nem az évvégi osztályozással kapcsolatban, hanem a beíráskor kezd foglalkozni, s ha valamely osztályról vagy osztálycsoportról tiszta képet akarunk rajzolni, nem az osztályozott, hanem az osztályt kezdő, tehát beíratkozott tanulókról kell beszámolnunk, sőt nem csak pedagógiai, hanem pénzügyi szempontból is az iskolafenntartónak nem az osztályozott tanulók létszámához kell igazodnia, hanem a beíratkozókéhoz. Így pl. az állami és kir. kath. fiúközépiskolákba az 1927/28—1932/33. iskolai évek alatt 142.783 nyilvános tanuló íratkozott be, de csak 136.542 kapott osztályzatot, e szerint az iskolafenntartónak 6.241 olyan tanulóval is kellett gondoskodnia, akik a statisztikából kiestek, de akik hosszabb-rövidebb ideig ott ültek az osztályokban s akikkel az iskola foglalkozott és akiket tanulmányi vagy fegyelmi ellenőrzésével irányított másfelé. Ami tehát azt jelenti, hogy az állami fiúiskolák nem 136.542 tanulóval, hanem 142.783-mal dolgoztak. Viszont a tanulmányi eredményt lényegesen megmásítja az iskolának az a korrigáló munkája, hogy az egy vagy két (ma már csak az egy) tárgyból elégtelen tanulót javító vizsgára állítja s a következő iskolai év elején mint haladót fel is veszi a következő osztályba. Hogy pedig ez mekkora különbséget jelent, arra nézve a Kölcsey-reálgimnázium 1934/35. iskolai évi értesítőjében és különlenyomatban is² megjelent tanulmányomra hivatkozom, amelynek VII. táblázatában kimutattam, hogy a megnevezett iskolában az 1898/99—1922/23. évi I. osztályoktól az 1905/06—1929/30. évi VIII. osztályokig odajárt 18.866 tanulóval elbírálásáról négyféle statisztikát adhatunk: 1. a beírt tanulóknak 67,7 %-a végez sikerrel az évvégi eredmény szerint, 2. ugyanez az évvégi eredmény az osztályozott tanulók 74,0 %-át mutatja sikerrel végzőnek, 3. a javító vizsgálatok utáni eredmény szerint a beírt tanulók 78,9 %-a végez sikerrel, 4. ugyanez eredmény szerint az osztályozott tanulók 86,5 %-a végez sikerrel.

E négy %-szám közül az iskola munkájáról, tehát a tanár és tanuló együtt végzett munkájáról a 3. alatti szám ad legvilágosabb képet, amelyben a sikerrel végző tanulók mellett benne vannak az osztályozás nélkül kilépő és az elégtelenül végző tanulók is.

Ezt a számot könyvünkben nem találjuk meg, magunk számíthatjuk csak ki a 12. és 14. táblából vett adatokból. A fiúközépiskolákba hat iskolai évben beírt nyilvános tanulók összes száma (64. lap) 295 085, az osztályozottaké 282.547, s mivel a statisztika adatai ezt az utóbbi számot teszik 100 %-nak, nyilvánvaló, hogy 12.538 nem osztályozott tanuló, a 295.085-nek 4,2 %-a hiányzik belőle. Igaz, hogy ez a különbség nem változtat lényegesen a %-ban kifejezett eredményeken, de hallgatással mellőzi azt az iskolai munkát, amely a bukott tanulókon kívül

² Kendi Finály Gábor dr.: Iskola és tanuló. Budapest 1935.

a nem osztályozottakat is inkább nekik való útra irányítja. Ez azt jelenti, hogy az iskola nem 57.621 tanulót (a beírtak 18·4, az osztályozottak 19·2 %-át) minősíti továbbhaladásra alkalmatlannak, hanem 70.905-öt¹, azaz a beírtak 22·6 %-át, ez a szám pedig egészen jól összeegyezik a Kölcsey-reálgimnázium 25 évfolyamából levont 21·1 %-os aránnyal.

Ha azonban meggondoljuk, hogy a Kölcsey-reálgimnázium % száma 25 nyolcéves folyamának az eredménye, a statisztikai táblák pedig csak hat iskolai évre terjednek ki, tehát egyetlenegy osztályt sem kísérnek el az I. osztálytól a VIII.-ig, nyilvánvaló, hogy a Kölcsey-szám és a statisztikai szám nem egyforma súlyú adat, annál kevésbbé, mert egy 8 éven át együtt haladó tanulócsoporthoz „egy osztály”, egységes haladásról ad képet, holott ha pl. egy öt éven át és hozzá egy három éven át haladó osztály adatait összefoglaljuk, az I.—V. osztályba járó egyik és a VI.—VIII. osztályba járó másik tanulócsoporthoz egybefoglalt képe nem lesz egységes haladásnak a képe. S ha még hozzávesszük, hogy a Kölcsey-szám egy iskola 32 évi munkájából van kiemelve a nem teljes 8 éves folyamat kihagyásával, a statisztika száma pedig 121 iskola csupa nem teljes, egyenként legfeljebb hatéves folyamának az adataiból jött létre, a látszólagos megegyezést inkább véletlennek kell tulajdonítanunk, mint törvényszerűségnek.

Itt még rámutatok arra, hogy a leányközépiskolák az elmondott fiúiskolai adatoktól lényegesen eltérő számokat mutatnak. Az összes leányközépiskolákba ugyanazokban az években (70. és 94. lap) 71.693 nyilvános tanuló leány iratkozott be és 69.573 kapott osztályzatot. Az osztályozás nélkül elmaradtak száma tehát 2.120. Bukott 4.774 (a 94. lapról, tehát nyilvános és magántanulókkal együtt). A % számok: osztályozatlanul elmaradt 2·9 % leány, 4·2 % fiú; bukott 6·2 % leány, 18·4 % fiú. Ezek a számok azt mutatják, hogy a fiúk háromszorta rosszabb tanulók a leányoknál. Sőt, ha csak a kettőnél több tárgyból elégtelen tanulókat vesszük számba, a fiúk közül 4·6 % az elégtelen, a leányok közül pedig 1·0 %, tehát a fiúk e fokozatban több mint négy és félszer rosszabbak a lányoknál. Majdnem megerősíti ezeket a dolgokat az, hogy a 14.033 jeles osztályzatú leány a leányok 18·8 %-a, a 24·074 jeles fiú a fiúknek csak 8·0 %-a, tehát több, mint kétszerannyi a jeles lány, mint a fiú; a jó osztályzatúaknál valamivel jobb a fiúk aránya: 28.311 leány, a leányoknak 37·6 %-a, a 65.910 jó osztályzatú fiú pedig a fiúknek 21·9 % a, tehát a leányok arányszáma nem egészen kétszerese a fiúkénak.

Mielőtt ezekről a számokról elmélkednénk, nézzük meg, hogy az osztályozás nélkül elmaradó tanulókról hol van még szó.

A statisztika 20. táblája „A IV. osztályt végzett nyilvános tanuló pályaválasztása az 1927/28—1932/33. tanévekben” cím alatt foglalja össze azokat a pályaválasztási adatokat, amelyeket az iskolák nem az iskolai év végén, hanem a következő iskolai év elején az V. osztályban gyűjtenek össze, tehát nem azokat a tanulókat számítják továbbtanulónak, akik a IV. osztályban gondolnak a továbbtanulásra, hanem azokat,

¹ Itt kénytelen vagyok a nyilvános és magántanulókat együtt számítani, mert a nyilvános tanulókról külön adatok nincsenek.

akik az V. osztályba tényleg beiratkoztak. Ha ezt a számadatot egybevetjük az V. osztályba beiratkozottak számával, öt egymásután következő IV. osztály haladásáról kapunk képet, a IV. osztályba való beiratkozástól kezdve az V. osztály évvégi befejezéséig.

Ez alatt az öt év alatt beiratkozott a IV. osztályba

a fiúiskolákban: gimnáziumba	8.934	nyilvános	tanuló
reálgimnáziumba	17.309	”	”
reáliskolába	5.255	”	”

Összesen : 31.498 nyilvános tanuló

a leányiskolákban: leánygimnáziumba	3.381	nyilvános	tanuló
leányliceumba	4.624	”	”

Összesen : 8.005 nyilvános tanuló.

Fiú és leány együtt összesen tehát 39.503 iratkozott be a IV. osztályba.

Ezek közül a IV. osztályban osztályoztatott 30.520 fiú, a beiratkozottak 96·7 %-a s 7.829 leány, a beiratkozottak 97·8 %-a, a fiúk és leányok együttes %-a 96·9.

E tanulók egy része a statisztika nyilvántartása szerint nem iratkozik be az V. osztályba. A táblán számokkal részletezett adatokból %-ot számítva azt találtam, hogy a fiúk közül 84·0 % gimnázista, 79·2 % reálgimnázista és 71·5 % realista, összesen 79·8 % fiú jelentkezett továbbtanulónak. Ezek a számok nem sokat mondanak, de érdekessé válnak, ha melléjük állítjuk az V. osztályba beiratkozott tanulók % számát. Az V. osztályba, a IV. osztályban osztályozott tanulók közül tényleg beiratkozott 88·7 % gimnázista. 89·7 % reálgimnázista és 78·7 % realista, együtt 87·6 %. Ha a %-ok kiszámítására nem a IV. osztályban osztályozott tanulók számát, hanem a továbbtanulásra jelentkezett tanulókat vesszük alapul, egészen meglepő % számokat találunk: beiratkozott 105·5 % gimnázista, 113·2 % reálgimnázista, 105·5 % realista, együtt 109·7 % fiú. Ha helyesbítésül kihagyjuk az ismétlődőket, akik t. i. nem a IV., hanem az V. osztályból iratkoztak az V. osztályba, akkor is 100·7 % gimnázistát, 105·3 % reálgimnázistát, 99·1 % realistát, együtt 102·9 % fiút találunk, ami azt jelenti, hogy a tanulók 2·9 %-a (712 tanuló, iskolai évi átlagban 142·4 tanuló) nem középiskolában végezte a négy alsó osztályt. Megjegyzem, hogy a számadat nem lehet pontos, mert a beiratkozott, de a kimaradt ismétlődők számadata nincs a táblákban, pedig épen az V. osztály hullatja el legkönnyebben azokat az ismétlődőket, akik az újakezdés után kezdik csak belátni, hogy nem bírják — sit venia verbo — az iramot.

Allítsuk most már ide a leányközépiskolák adatait. A leányok közül 63·5 % leánygimnázista és 72·9 % leányliceista, összesen 68·9 % leány jelentkezett továbbtanulónak; hogy a fiúk és leányok együttes %-a 77·6 %, úgy hiszem, nem mond semmit. Az V. osztályba tényleg beiratkozott a IV. osztályban osztályozottak közül 89·5 % leánygimnázista és 82·5 % leányliceista, együtt 85·4 % leány (fiú-leány együtt 87·2 %); a továbbtanulásra jelentkezett tanulók számával való egybevetés szerint:

beiratkozott 140·8 % leánygimnázista, 113·1 % leányliceista, együtt 122·8 % leány (fiú-leány együtt 112·3 %); Az ismétlők kihagyásával 139·3 % leánygimnázista, 111·5 % leányliceista, együtt 122·4 % leány van (fiú-leány együtt 106·4 %).

A fiúk és leányok közt nagy különbséget találunk itt is. A továbbtanulásra jelentkezők % számai: 79·8 fiú, 68·9 leány; a IV. osztályban osztályozottak közül beiratkozott 87·6 fiú, 85·4 leány; a továbbtanulásra jelentkezettek számához mérve 109·7 % fiú, 122·8 % leány, az ismétlők kihagyásával 102·9 % fiú, 122·4 % leány. A fiúk-leányok különbsége tehát: továbbtanulásra 10·9 %-al több fiú jelentkezett; a IV. osztályból ugyancsak 2·2 %-kal több fiú iratkozott be, de idegenből — nyilván polgári iskolából — csak 9·7 %-kal több fiú jött, míg a leányok közül 22·8 %-kal; az ismétlők kihagyásával a fiúk többszázaléka 2·9-re csökken, míg a leányoké majdnem változatlanul magas, 24·4 %.

A következtetésekre később kerül sor.

A bevezető általános jelentés szűkszavú, de kimerítő fejezetei megérdemlik az elmélyedő tanulmányozást. Kítűzött célomhoz képest még sem időzöm egyes fejezeteinél, csak ott, ahol kérdésem vagy kérésem volna. Így a középiskolák fenntartásáról szóló fejezetben (13-16. lap) érdekes lenne az államsegély kérdésének statisztikai kifejtése: lássuk már végre világosan, hogy az iskolafenntartók hány és mekkora középiskolát tartanak fenn a maguk erején és az állam mekkora mértékben segíyezi a maguk erején megélni nem bíró nem állami iskolákat. Most egyik-másik felekezeti középiskoláról olyan hírek vannak forgalomban, hogy a „fenntartó“ az iskola fenntartási költségeinek csak egy elenyészően csekély töredékét fedezi maga s a költségek oroszlánrészt az államsegély és fizetéskiegészítés fedezi, amely támogatással szemben az államnak az iskola ügyeibe nincsen beleszólása, viszont más, ugyancsak felekezeti iskola minden államsegély nélkül tartja fenn magát, de az iskola ügyeiben az államnak feltétlen rendelkezési joga van, illetve volt az új középiskolai törvény életbelépéséig. Erre vonatkozó hiteles statisztikai adatok (személyi és dologi kiadások, bevételek tandíjből, a fenntartó saját forrásaiból, államsegélyből, fizetéskiegészítésre való államsegélyből stb.) összeállítására ennek az egyenetlenségnek felismerését és kiküszöbölését nagyon megkönnyítené.

A szövegben levő 7. tábla szerint egy tanárra átlag 19·2 nyilvános tanuló jut. Ha pedig arra gondolunk, hogy a 165 középiskolában az átlagos 396 tanuló létszámnál 96 iskolában kisebb és 69 iskolában nagyobb a tanulók létszáma, az iskolát kívülről szemlélő könnyen hajlandó arra a gondolatra, hogy ime milyen jó dolga van a tanárnak, nagyobb részük egész esztendőben még 19 diákkal sem foglalkozik! Pedig a tanár iskolai munkájában a diákok száma nem döntő fontosságú tényező: abban a VIII. osztályban például, amelyekben húsznál kevesebb tanuló van, vagy amelyekben 50-nél több, a latint, magyart, fizikát stb. tanító tanárnak a munkája még annyit sem különbözik egymástól, mint egy húsz menetben 20 személyt szállító lift kezelőjének a munkája egy húsz menetben 50 személyt szállító lift kezelőjének a munkájától.

Mindenesetre érdekes azonban, hogy az illető iskolafaj átlaglétszáma alatt találunk 51·8% gimnáziumot, 73·0% reálgimnáziumot, 61·1% reáliskolát, 50·0% leánygimnáziumot és 54·5% leánylíceumot, tehát az iskolák túlnyomó nagy része kis tanulólétszámmal dolgozik, ami a tanítómunka szempontjából kedvező.

A tanulók létszámáról szóló szövegben a 4. sz. táblára való hivatkozás sajtóhiba a 6. sz. tábla helyett. Érdekes itt, hogy míg a reáliskolai tanulók %-os arányáról a statisztika megállapítja, hogy bár az 1920/21. iskolai évi 16·1 %-ról 1932/33-ra 10·8 %-ra csökken az arány, a párhuzamos osztályoknál mégis a „reáliskolák vannak leginkább ellátva párhuzamos osztályokkal“ (30. lap).

A koedukáció kérdéséről (19. lap) nem kapunk világos képet. Tény az, hogy állami, felekezeti — még szerzetesi — fiúiskolákban is vannak a fiúkkal együtt bejáró leánytanulók, akiket a vidéki református iskolák nagyobbrészt „nyilvános“ tanulónak neveznek és tartanak (s mint ilyent magaviseletből is osztályoznak), a többi iskolák ellenben bejáró magántanulónak neveznek, a magaviseletből nem osztályoznak s az iskolai év végén magánvizsgálatra állítanak. Hogy tisztább legyen a kép, háromféle leánytanuló van a fiúközépiskolákban: 1. nyilvános tanuló, aki a fiúkkal együtt jár és nyer osztályzatot, 2. bejáró magántanuló, aki a fiúkkal együtt jár, tanul és felel, de az iskolai év végén magánvizsgálatot tesz mint beírt magántanuló, 3. magántanuló, aki egyáltalában nem jár be, csak az év végén áll magánvizsgálatra.

Az 1. alattiakat vidéki református felekezeti u. n. autonóm iskolák veszik fel a konventtől megállapított szabályzat alapján. Az állami iskolák ilyen tanulókat nem vehetnek fel, mivel a középiskolai törvény a koedukációt nem ismeri.

A 2. alattiak egyénenként kérnek és a miniszteri rendelettel megállapított feltételek mellett kaphatnak engedélyt bejárásra olyan városokban-községekben, ahol leányközépiskola nincsen, állami és felekezeti fiúközépiskolában egyaránt. Az engedélyt az illető iskolára illetékes felsőbb hatóság, nem maga az iskola adja meg, de ahol polgári leányiskola van, ott az alsó négy osztályban engedély nem adható. Különös, de megtörtént, hogy református leányközépiskolában volt olyan osztály, ahol ugyanabban az osztályban egymás mellett ült nyilvános leánytanuló és bejáró leánymagántanuló!

A 3. alattiak a magánvizsgálati engedélyt minden esetben az illetékes felsőbb hatóságtól kaphatják, de bejárásra nem jogosultak.

A tanulók vallására vonatkozó adatokból a 4 nagyobb felekezetre a következő érdekes számokat kapjuk:

	Országos % 1933 közepén	Középisk. tanulók %-a 1932/33. végén	Sikerrel érettségizők %-a 1933-ban
Róm. kat.	65·1	58·1	57·4
Ref.	20·9	17·5	18·5
Ág. h. ev.	6·1	6·4	6·7
Izr.	4·6	16·0	15·1

A felekezetek pedig fenntartanak 41 róm. kat., 24 ref., 9 ág. h. ev.

és 3 izr. középiskolát, a középiskolák %-ában 24·8 rk., 14·5 ref., 5·4 ág. ev. és 1·8 izr. iskolát, ha pedig a felekezeti iskolák számát 100-nak vesszük, van 53·2 rk., 31·1 ref., 11·7 ág. ev. és 3·9 izr. iskola.

A tanulók anyanyelvéből csak politikai vonatkozású adatokat szokás kiolvasni. Azt, hogy a magyar és nem magyar anyanyelvű tanulók haladása hogyan alakul a középiskolában, még nem tanulmányozták. Ha egy ilyen tanulmánynak az volna a záradéka, hogy a nem magyar anyanyelvűek nagyobb %-ban boldogultak, a „nemzetiségek“ nagyobb szabadságára, szabad versenyére, ha pedig az, hogy kisebb %-ban boldogultak, anyanyelvükhöz való nagyobb ragaszkodásra, a magyarosodási kényszer hiányára is lehetne következtetni, de fordítva, ellenünk is: előbbi esetben a minden áron való, erőszakos magyarosításra, renegáttermelésre, utóbbi esetben a nemzetiségek üldözésére is. De ne hozzuk ide a nemzetiségi politikát; ha volna adatgyűjtésünk arról, hogy a középiskolát I. vagy későbbi osztályban kezdő tanuló meddig jut el, mivel ezt csak egyéneenként való számbavétellel lehetne megállapítani, kiderülne, hogy a magyar középosztály, amelynek zöme a középiskolai érettségizettekből kerül ki, mekkora gyarapodást merít a nem magyar anyanyelvűekből, a politikailag „nemzetiségek“-nek nevezettekből.

A tanulók nyelvismeretéről a 24. lapon gondolkodásra készítő összeállítást és következtetéseket találunk. A középiskolában tanított német, francia, angol, olasz, de a „nemzetiségi“ nyelvek ismerete is nagymértékben csökken a kimutatott 4 év alatt (a német 12·8, a francia 20·5, az angol 39·4, az olasz 40·0 %-kal). Ezzel szemben, olvassuk, az I. éves főiskolai hallgatóság adatai „valóságos ugrásszerű fejlődésről tesznek tanúságot a nyelvismeretet illetőleg“. Szabad-e ebből a kétféle adatból arra gondolni, hogy a középiskolai nyelvtanítás a dolog természete szerint nem a gyakorlati nyelvtudás (társalgás), hanem az öntudatos nyelvismeret szolgálatában áll és ér el eredményeket, s a főiskolák ugrásszerű fejlődésének egyik magyarázata az, hogy az idegen nyelvet nem tudó érettségizők javarésze nem megy főiskolába. A másik magyarázat, hogy érettségi után sok leendő főiskolás megy német, francia stb. szóra külföldre, s míg az iskolában jól megtanult, mondjuk francia nyelvről érettségi előtt épen lelkiismeretességénél fogva nem akarta bejelenteni, hogy tud franciául, a francia környezetben töltött hosszú és tehermentes szünidő után már teljes öntudattal vallhatja, hogy tud!

A szöveg 14. táblája a tanulóknak osztályok szerint való megoszlását mutatja be 1913/14-ről és 1924/25-től 1932/33-ig. A tábla adataiból kiolvasható, hogy az 1924/25-ben működni kezdő új iskolatípusok a felsőbb osztályok %-arányát növelték, azaz hogy megkönnyítették a felsőbb osztályba való feljutást. Így pl. az utolsó görög-görögpótlós VIII. osztályba a tanulók 8·1 %-a járt, az első reálgimnáziumi VIII. osztályba már 8·6 % s ez a % 1931/32-ig 10·1 %-ra nőtt. Ez, magasabb szempontból tekintve nem előnye a reformnak. 1932/33-ban némi csökkenés mutatkozott. Remélhető, hogy ez a csökkenés, állandó lesz s fokozatosan leér a tényleges szükséglet mértékéig.

Az alsó és felső 4-4 osztályba járó tanulók számarányát statisztikánk (29. lap) 3 iskolai évről említi fel: 1913/14-ben 69:31 volt a

arány, 1930/31-ben, a háborús kiesések idején 58 : 42, 1932/33-ban, amikor a kiesés már csak a felső osztályokban látszott, 64 : 36. Ezeknek a számoknak nagyobb jelentősége volna, ha nem az osztályozott nyilvános és magántanulókból, hanem a beírt nyilvános tanulókból volnának kiszámítva, mert hiszen a magántanulók létszáma az iskola népesedésében semmiféle szerepet nem játszik, a beíratkozott nyilvános tanulók közül ellenben mindegyiknek kell ülőhelyet adni az osztályban. Ezért a 1932/33-ra vonatkozó arányszámot a beírt nyilvános tanulók számából 64·9 : 35·1-re számítom. Ez a szám annál közelebb áll a valóhoz, mert ha csak az osztályozott tanulókból számítom, a nyilvános tanulók külön 65 : 35 arányt adnának, a magántanulók pedig a maguk külön 45·9 : 54·1 arányával majdnem azt mondhatnám, hogy elferdítik az arányt.

A magántanulókra vonatkozó adatok és szövegek tábla (29. lap és 15. tábla) számainak magyarázására nézve nem tudok egészen egyetérteni a szöveggel. Az, hogy a négy alsó osztály között az I.-ben van a legtöbb magántanuló, azután arányuk csökken, véleményem szerint nem azért van, hogy az elemi iskola után „sokan otthon kísérlék meg a továbbtanulást s csak a későbbi tanévek folyamán lesznek nyilvános tanulók“, hanem azért, mert az I. osztályt magántanulással kezdő, sok esetben „túlkoros“, azaz 13 és több éves tanulók (1932/33-ban pl. 187 volt ilyen) túlnyomó nagy része nem bírja a középiskolai tanulást és kibukik úgy, hogy a középiskolában nem is próbál tovább haladni. Ha a magántanulók előmeneteli statisztikáját a nyilvánosoktól elválasztva megkaphatnók, azt hiszem, állításom igazolást találna.

A felső osztályokra vonatkozó magyarázat is kihívja az iskolát belülről szemlélő iskolai ember ellentmondását: „A felsőbb osztályokban fokozódó tanulmányi követelmény és sok esetben a megnehezülő életviszonyok okozzák aztán azt, hogy a két felső osztályban fokozatosan nagyobboldik a magántanulók aránya“.

Ha a szövegek tábla 15. táblát az utolsó iskolai év helyett mind a hatra (1927/28—1932/33) összeállítjuk, a következő áttekintést kapjuk:

	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
I. osztály	6·1	5·8	4·6	4·5	4·2	4·5
II. osztály	4·9	5·1	4·8	3·8	3·5	3·7
III. osztály	4·8	3·9	3·7	3·6	3·3	3·2
IV. osztály	4·9	4·4	3·6	3·8	3·5	3·3
V. osztály	9·8	8·7	8·8	8·5	7·1	7·9
VI. osztály	9·7	8·9	8·1	7·8	7·7	6·8
VII. osztály	11·4	9·9	8·5	7·9	8·3	7·8
VIII. osztály	14·1	11·8	10·4	8·3	8·6	8·5

Ez az összeállítás elének állítja, hogy a magántanulók %-aránya az I. osztálytól a III. osztályig — a függőleges rovatok szerint — fogy, a IV.-ben (egy évfolyam kivételével) nő, az V.-ben nagyot emelkedik, az V.-ről a VI.-ra két kivétellel fogy, a VI.-tól felfelé mindenütt nő, legnagyobbat a VII.-ről a VIII.-ra. Ha azonban a függőleges rovatok helyett az osztályokat mint haladó tömegeket szemléljük, azt látjuk — a

három hatévig itt szereplő osztály számain — hogy a III.-ról a IV.-re csak egy osztályban növekedik az arány, az V.-ről a VI.-ra elég nagy mértékben fogy, a VI.-ról a VII.-re nő, a VII.-ről a VIII.-ra is, de nem ugrásszerűen.

Ezeket a számokat az iskolában hajlandó vagyok azzal magyarázni, hogy a IV. osztály képesítő osztály lévén, olyanok, akik a III. osztályban félbehagyták tanulmányaikat vagy a IV. osztályból kibuktak-kiléptek, később a képesítés megszerzése céljából mennek a IV. osztályba magántanulónak. Az V. osztályban a magántanulásra térést felfogásom szerint is helyesen magyarázza a statisztika a megnehezülő életviszonyokkal, de már a VI. osztályban az iskola válogató munkája csökkenti a %-arányt. A VII. osztály nagyobb aránya ismét az iskolai képesítés szüksége miatt jön létre, a VIII. osztály nagyobb arányát pedig a kereskedelmi érettségivel középiskolába átlépő, illetőleg főiskolára képesítést kereső magántanulók hozzák létre. Amit pedig az új iskolatípusok és a felsőbb osztályos tanulók számarány-változásának összefüggéséről a nyilvános tanulóknál az előbb láttunk, a magántanulókra vonatkozólag is meglátjuk a VI., VII. és VIII. osztály számarányaiban.

Kendi Finály Gábor dr.

Az egyenlet-felállítás nehézségei a pedagógiai lélektan megvilágításában

„Nem tudom felállítani az egyenletet“ ... hallják gyakran azok, akik előtt a tanulóifjúság, őszintén fel meri tárni nehézségeit. Ez a panasz bizony nem újkeletű és nem szórványos, hanem meglehetősen általános jelenség és mégis alig méltatták kellő figyelemre az illetékesek.

Az egyenletmegoldás problémája ezekben a napokban különösen aktuális. Középiskoláink negyedik osztályos tanulóit most veszik fel a küzdelmet ezzel a régi és hirhedt mumussal. Az idősebb tanulók, akik büszkék arra, hogy ők mennyivel többet tudnak, sőtét színekkel ecsetelik az eljövendő kemény küzdelmeket. Egyesek nyíltan hirdetik, hogy hagyjanak fel minden reménnyel. Az egyenletek felállítása nem olyan dolog, amit mindenki elvégezhet. Arra születni kell. Azt legfeljebb ketten-hárman fogják tudni megcsinálni az osztályban. A többi törődjön bele abba, hogy az algebrát nem neki találták ki — és másolja le nyugodt lélekkel annak a két-három ügyesebbnek feladatait.

Ez a felfogás az egyenletek felállításának leküzdhetetlen nehézségéről sajnos igen mélyen hatolt bele a köztudatba. Ez a közhit és az általa kiváltott félelmek is áthághatatlan belső gátlásokat hozhatnak létre és esetleg féljes mértékben igazolhatják ilyen módon önmagukat.

Ettől a nehézségtől eltekintve a kérdés pedagógiai oldala valóban szót érdemel. Arról van szó itt, hogy a tulajdonképeni matematikába való bevezetés sikerül-e vagy sem? Valóban új és lényegesen más területre kell ezen a ponton áttérni és elsőrendű fontosságú, hogy ez sikerüljön.